

נשיא ומייסד
הרב שואל ישראלי זצ"ל

חֶמְדָּה יָמִים HEMDAT YAMIM

פְּרֻשַׁת הַשְּׁבוּעַ ויצא תשפ"ו

לא כל הסכם הוא הסכמי אברהם

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

שני מנהיגים של ציבור גדול, שלרשותם עומד מחנה מלחמה: יעקב אבינו - נכדו של אברהם, ולבן חמיו - נכדו של נחור אחי אברהם, מכריזים על ברית והסכם שלום בסוף פרשתנו. נזכור כי לבן עשה זאת רק אחרי אזהרה חמורה של הקב"ה! נבדוק, האם מדובר בשלום ואחדות? וז"ל הכתוב:

"וַעֲתָה לָכֶּה נִקְרָתָה בְּרִית אֲנִי וְאַתָּה וְהָיָה לְעַד בֵּינִי וּבֵינֶךָ: וַיִּקַּח יַעֲקֹב אֶבְרָהָם וְאֶלְהֵי אֲבֹתָיו וַיִּשָּׁבַע יַעֲקֹב בְּפָחַד אֲבִיו יִצְחָק" (בראשית לא, מד-נג).

מה קרה בשטח לאורך ההיסטוריה ומתי ברית זו מוזכרת בהמשך?

בחינת היחסים של עם ישראל עם הארמים מגלה שלא רק שלא נתקיימה ברית, אלא שבמשך דורות רבים הארמים שיתפו פעולה עם אויבי ישראל, כמו בראשית דרכו של דוד, כאשר הארמים הצטרפו לעמונים וניסו לארוב לחיילי דוד (שמואל ב' י, ו-יד), או גרוע יותר, נהגו באכזריות רבה כלפי בני עמנו:

"כִּי לֹא הִשְׁאִיר לַיהוָה אִתּוֹ עִם כִּי אִם חֲמֻשִּׁים פָּרָשִׁים וְעֹשֶׂה רֶכֶב וְעֹשֶׂה אֲלָפִים רִגְלִי כִּי אֲבָדָם מֶלֶךְ אֲרָם וַיִּשְׁמָם כַּעֲפָר לְדָשׁ" (מלכים ב' יג, ז), "כֹּה אָמַר ה' עַל שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי דָמָשֶׁק וְעַל אֲרֻכָּה לֹא אֲשִׁיכֶנּוּ עַל דְּוָשָׁם בְּחֲרָצוֹת הַבָּרָז לְאֵת הַגִּלְעָד" (עמוס א, ג).

אין לך אכזריות גדולה מזו.

נציין כי רק כאשר האשורים החזקים הופיעו באופק, היו בעם ישראל כאלה שתמכו בברית עם הארמים כנגד האשורים (ואכמ"ל). האם הברית נזכרת שוב?

בספר מלכים אנו מוצאים את המעשה הנורא הבא:

"וַיַּעַל בַּעֲשָׂא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל עַל יְהוּדָה ... וַיִּקַּח אֶסָא אֶת כָּל הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב הַנּוֹתָרִים בְּאֻצְרוֹת בֵּית ה' וְאֵת אֻצְרוֹת בֵּית הַמֶּלֶךְ ... וַיִּשְׁלַחם הַמֶּלֶךְ אֶסָא אֶל בֶּן יְהוֹדָה בֶּן טַבְרֶמָן בֶּן חִזְיוֹן מֶלֶךְ אֲרָם הַיֹּשֵׁב בְּדָמָשֶׁק לֵאמֹר: בְּרִית בֵּינִי וּבֵינֶךָ בֵּין אֲבִי וּבֵין אֲבִיךָ הִנֵּה שְׁלַחְתִּי לָךְ שְׁחָד כֶּסֶף וְזָהָב לָךְ הַפְּרָה אֶת בְּרִיתְךָ אֶת בַּעֲשָׂא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלֶה מַעֲלִי" (מלכים א' טו, יז-יט).

לא נתייחס למעשהו החמור של בעשא, אבל ננסה להבין מה פשר הכרזתו: "ברית ביני ובינך בין אבי ובין אביך"?

מתי אבותיו של אסא מלך יהודה - נינו של שלמה המלך, כרתו ברית עם מלכי ארם?

דוד נלחם בארמים כמה פעמים (שמואל ב' פרקים ח ו-י; תהילים ס ועוד). אפילו שלמה נלחם בהם, ומנהיגם היה לו לשטן (מלכים א' יא, כג-כה). לרחבעם הבן ואביה הנכד לא הייתה ברית שכזו.

חז"ל לא עזרו לנו לפתור את החידה, גם הראשונים לא פירשו את המופיע בפסוק.

ר' יהודה קיל בדעת מקרא מביא הצעה מפתיעה: דברי אסא הם כמשאלה, הלוואי והייתה ברית כזו בעבר, בא ונכרת אותה עכשיו. הבעיה בפירושו היא שאין לכך רמז בכתוב.

לכן נציע כי אסא מנסה להחיות את הברית שנכרתה בין לבן ויעקב, הברית שמופיעה בסוף פרשתנו. הניסוח בשתי הפרשיות בספר בראשית ובספר מלכים (ולעיל) ממש דומה, והכתוב משתמש באותה לשון. הקשר הלשוני גם מוכיח שלא רק הצעתו הנוראה של אסא ראויה לכל גינוי, גם הברית עם לבן לא הייתה כנה וכזו המאפשרת לבנות עליה.

נסיים בציון עובדה בלתי ניתנת לערעור: בימי אחז מלך יהודה, האימפריה הארמית הושמדה בידי האשורים ומלכם - רצין נרצח. העם הארמי העצום הוגלה והתפזר בין העמים, ולא נודעו עקבותיו.

לעומתם, עם ישראל, בני בניו של יעקב אבינו, חי וקיים, חוזר לארצו ומקים בה את אחת המדינות המופלאות בתבל.

ככל שנהיה יותר מאוחדים וערבים זה לזה נבטיח, עוד יותר, את עתידנו.

(לשיעורי הרב יוסף כרמל ביוטיוב)

לְעִי לֹוִי זְשֵׁמַת

הרב משה מרדכי ארנייך
א' בניסן תשפ"ה

לע"נ הנופלים במערכה להגנת המולדת הי"ד

הרב ד"ר ג'רי האכבוים י"ח באדר ב' תשפ"ב	פרופ' ישראל ושלומית אהרונים י"ד בכסלו תשפ"ג / ט' בחשוון תשפ"ו	מר משה וסרצוג כ' בתשרי תשפ"א	הרב יהושע רוזן ט"ו באדר א' תשפ"ב	הרב ישראל רוזן י"ג בחשוון תשע"ח	הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א
מר שמואל וגב' אסתר שמש י"ז בסיוון / כ' באב	הרב נפתלי צבי יהודה בר אילן מנחם אב תשפ"ד	הרב ראובן וחיה לאה אברמן ט' בתשרי תשע"ו / כ' בתשרי תשפ"ב	מר יצחק וגב' נעמי טרשנסקי כ"ח באדר תשפ"א / י"ד אדר ב' תשפ"ד	ר' שמואל וגב' רבקה ברנדמן ט"ז בטבת תשפ"ג / ח' באייר תשפ"א	
הרב אשר וגב' סוזן וסרטייל ט' בכסלו / ט"ז אלול	ר' מאיר וגב' שרה ברכפלד (שרה - ט"ז בטבת תש"ף)	הרב שמואל כהן שבט תשפ"א	מר זליג וגב' שרה ונגרובסקי כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן נלב"ע כ"א באדר א' תשע"ד	
ר' אליהו כרמל וגב' מלכה טויבע כרמל ח' באייר תשע"ו / י"א במנחם-אב תשס"ט	ר' אברהם ומרת גיטה קליין י"ח באייר / ד' באב	הרב יעקב (ג'רי) פרנקל ט' בטבת תשפ"ב	מר זליג וגב' שרה ונגרובסקי כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	צפורה בת יונה דוניייר ע"ה נלב"ע י"ב אדר א'	
גב' ג'ולי קושיצקי י"ט באדר ב' תשפ"ב	גב' מירה קושיצקי כ"ב בסיוון תשפ"ג		תמר ליכטנשטט כ"ז בחשוון תשס"ז	מר אלישע בן רבקה וגב' שושנה בת שרה	

Eretz Hemdah

ארץ חמדה, ע"ר

רח' ברוריה 2, ירושלים 91080 Bruriya St.

WWW.ERETZHEMDAH.ORG 02-5371485 טל: info@eretzhemdah.org Tel:

חֲמַדַּת הַתְּפִלָּה

הרב בצלאל דניאל – ראש תוכנית "מורנו" מבית 'ארץ חמדה'

לע"נ מורנו הרב ארנרייך זצ"ל, ממנו למדנו להרגיש את הסברא ולהתרגש מהבנת התורה

ויפגע במקום

במסכת ברכות (דף כו ע"ב) רבי יוסי ברבי חנינא אומר שהאבות תקנו את התפילות, רבי יהושע בן לוי אומר שהתפילות תוקנו כנגד התמידים: תמיד של שחר ותמיד של בין הערביים, ובערב כנגד הקרבת האברים והפדרים.

ביחס לאבות חז"ל מזהים את שלוש תפילות: "וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם לפני ה'". אנו רואים כאן שני דברים: ראשית, מיד לאחר מכן אברהם עומד ומתפלל על אנשי סדום. יתרה מכך: בפסוק נאמר שהוא שב לאותו המקום בו הוא רגיל לעמוד לפני ה'. הווה אומר: אברהם הלך להתפלל שם מדי יום.

על יצחק נאמר "ויצא יצחק לשוח בשדה" (בראשית כד סג). עם מי יצחק שוחח, הרי אין איש עמו? על כרחנו שיצחק ביחידות עם יחידו של עולם לפנות ערב.

על יעקב נאמר בפרשתו "ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש". באיזה מקום הוא פגע? על איזה מקום מדובר, שראוי לאמירה "ויפגע במקום"? חז"ל מוכיחים שלשון "פגיעה" היא תפילה, ו"במקום" הוא מקומו של עולם. בפשט הפסוק מתברר למפרע שיעקב מצא את עצמו בבית אל (רש"י מפרש שהכוונה היא להר המוריה). במובן מסוים הפשט מעמיק את המשמעות: יעקב פוגע במקום מיוחד להשראת שכינה. הנעלה על דעתנו שבמקום שכזה יעקב לא מתפלל?

במדרש בראשית רבה (על פרשתנו, פרשת ויצא, אות סח) אומר רבי שמואל בר נחמן שהתפילות הם כנגד שלוש פעמים שהיום משתנה: בערבית אדם אומר "יהי רצון שתוציאני מאפלה לאורה", בשחרית אומר "מודה אני לפניך שהוצאתני מאפלה לאורה", במנחה צריך לומר "יהי רצון שכשם שזיכיתי לראות חמה בזריחתה, כך תזכני לראותה בשקיעתה".

על פניו מדרש זה מתכתב עם המדרש שתפילות אבות תקנו. אברהם אבינו מרבה להשכים (לתפילה על בני סדום, בפרשת גירוש ישמעאל, בפרשת העקידה), ושם הוא נפגש עם הקב"ה ומתפלל על התכנית היומית. יצחק ראה את הזריחה, את לידתו והקשר המיוחד שהיה לו עם אמו, ועתה הוא מתפלל שיצליח להגיע לשקיעה, ולהתנחם על פטירתה (תפילה זו נענית בהמשך הפרק, שם נאמר "ויונחם יצחק אחרי אמו"). יעקב יוצא מהבית אל הלא נודע, ואין ספק שמתפלל שהקב"ה יוציא אותו מאפילת הגלות, אליה הוא יוצא, וישוב לאורה (עליה הוא מתפלל בתחילת פרשת וישלח "כי במקלי עברתי את הירדן ועתה הייתי לשתי מחנות").

אם כך, יש הבדל מהותי בין התפילות המתוקנות כנגד התמידים והתפילות שתיקנו האבות. את התמידים הקב"ה קבע. הוא אומר שיש לייחד שעות מסוימות ביום לעבודתו. מעבודת הקרבנות הבנו אנחנו שיש לעבדו גם בלב, ועל כן אנו מתפללים. מהאבות אנו למדים דבר שונה לחלוטין: עלינו להגיב למציאות הסובבת. ובדרך כלל שינויי היום מעוררים גם בנו תחושות שונות: הבוקר צופן פוטנציאל עליו אנו מבקשים להתפלל, צהרי היום מזכירים לנו את המעבר מזריחה לשקיעה, ועלינו לעצור ולהבין איך היום עובר עלינו, ולעת ליל החששות הרבות שיש לנו מתעוררות בנו.

בשבוע שעבר למדנו נפקא מינה מעשית בין שתי התפיסות הללו: אדם שכבר התפלל את תפילת המנחה של יום מסוים, אך על ידי טיסה שב לחוות את אותו הבוקר. האור לציון מתמקד בתפילות שהן כנגד הקרבנות, ועל כן אין מקום לחזור ולהתפלל, שהרי את עבודת ה' של צהרי אותו היום הוא כבר ביצע (הוא מכריע להתפלל נדבה, אך ביסוד הדברים לא מוטלת עליו תפילה נוספת). בצל החכמה מתמקד בתפילות המתוקנות כנגד האבות. כאשר האדם חווה את שעות הצהריים, חובתו לפנות לבוראו עם חוויה זו שבה ומתעוררת.

במחשבה על האבות חשוב לשים לב שהאבות לא התפללו בשעות קבועות בלבד, אלא פנו לקב"ה בכל עת צרה. "ויתפלל אברהם אל האלוקים וירפא אלוקים את אבימלך". "ויעתר יצחק לנוכח אשתו כי עקרה היא". "ויאמר יעקב אלוקי אבי אברהם ה' האומר אלי שוב לארצך ולמולדתך קטונתי מכל החסדים ומכל האמת הצילני נא מיד אחי ואתה אמרת היטב איטיב עמך".

המדרש אומר שגדולה שיחת עבדי אבות יותר מתפילותם של בנים. לעיל לשון שיחה התפרשה כתפילה, וגם כאן נשכח את תפילת עבד אברהם המתפלל שה' יעשה חסד עם אדונו אברהם, וטרם כילה לדבר כבר יצאה רבקה.

הרמב"ם מונה את חובת התפילה היומית כמצווה מן התורה. הרמב"ן חולק עליו ואומר שאם יש מצווה, המצווה היא לפנות לה' בעת צרה, לא באופן יום יומי. בהתבסס על המדרש לעיל, הגר"ד סולוביצ'יק מוצא פשרה ביניהם: חובת התפילה חלה כאשר אדם נמצא בעת צרה. אם אדם יעצור שלוש פעמים ביום, הוא כבר ישים לב שיש על מה לזעוק לקב"ה.

כאשר אנו לומדים את התפילות מן האבות חשוב שנשים לב לכפילות של תפילות האבות: האבות פונים לקב"ה בעת צרה, וכך גם עלינו לעשות. בנוסף, התפילות היומיות נועדו לעשות שני דברים: להקצות זמנים קבועים ביום לעבודתו יתברך (במקביל לעבודת הקרבנות); וכן להזכיר לעצמנו שיש לנו צרות ומועקות רבות בחיים, ועלינו להפנות אותן לשיחה היא תפילה אליו יתברך.

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

ארץ חמדה – קישור לשיעורי "מורנו" ביוטיוב

מתפללים לרפואתם השלימה, בתוך שאר חולי עם ישראל:			
שמואל בן ברוך	ניר רפאל בן רחל ברכה	חנה בת אוריה	החייל, איתמר חיים בן ציפי ציפורי
רות צפורה בת חנה	ישי בן מרים	הילל בן תמר שפרה	טל שאול בן יפה
מאירה בת אסתר	הילה צפנת בת שרה טובה	עודד בן חיה	מיכאל אלכסנדר אברהם בן שרה מלכה
שלמה בן שולמית	ר' יצחק בן בריינדל גיטה	מינדה לאה בת ליפשה	חוה ראנלה בת פייילא
	חיים מרדכי פרץ בן אסתר מילכה	משה בן אסתר חיה	רבקה בת שרה בלה
			נבו בן פריבה

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ד)

Mexico City, Mexico

מקסיקו סיטי, מקסיקו

תמוז, ה'תשנ"ז

הקמת בית-דין בקהילה שבה קיים בית-דין

שאלה

בעירנו ארבע קהילות המחולקות לפי עדות. לכל עדה בית דין צדק משלה. כל בד"צ דן בשאלות הנוגעות לדיני העדה שלו. כך גם בעניין גיטין בית הדין נקבע ע"פ עדת האיש.

רב-חזן בית כנסת השייך לאחת העדות החליט לפתוח עוד בית דין שיעסוק אף הוא בעניין מתן גטין. המרא דאתרא של הקהילה מתנגד לכך בחריפות ולדעתו שותפים שאר רבני העדה - הקהילה וכן הנהלת הקהילה ואפילו רוב מתפללי בית הכנסת של אותו רב-חזן.

האם רשאי אותו הרב להקים בית דין נוסף בטענה שבבית כנסת זה כיהן לפני כחמש עשרה שנה רב שהיה גם מסדר גיטין והוא עושה מעשיו בבחינת "מחזיר עטרה ליושנה"?

תשובה

אנו מתייחסים בתשובתנו לדין העקרוני ולא למקרה מסוים, שהרי איננו מכירים את פרטי המקרה מכל צדדיו, ועל כן ננסח את העקרונות והרב או בית-הדין יפסקו בנושא.

- א. דיין שאינו מוסמך כנהוג ויושב לדין או פוסק הלכות, יש אומרים שדינו כמי שלא הגיע להוראה ומורה¹, שעליו נאמר: "כי רבים חללים הפילה..."², ואין לסמוך על הוראתו³.
- ב. גם לדעה החולקת באשר לצורך בסמיכה בזמן הזה⁴ יש להחמיר בעניין גיטין, גם בשל דברי הגמ' בקידושין⁵ וגם מצד מנהגן של ישראל שהוא תורה⁶.
- ג. דיין שמינה עצמו, בלא רשות הקהל, נקרא דיין שאינו הגון, ואין דיניו דינים⁷, ומי שעשה כן, מצער את הציבור ועתיד ליתן את הדין⁸.
- ד. הקדמונים גזרו חרם על הנוטל שררה על חבירו כדי לענוש ולקנוס ולכוף, בין בדברי הבאי ובין בדברי שמיים, אם לא שימנו אותם רוב הקהל מפני חשיבותם (של הממונים)⁹.
- ה. אסור לאדם לקבוע עצמו להוראה במקום שיש רב קבוע, מדין הוראה במקום רבו¹⁰, וכן מדין הסגת גבול, ונקרא רשע¹¹.
- ו. אין לאורח הבא לעיר לפסוק ולהורות¹² אלא באקראי¹³, וישיבה בבית-הדין אפילו באקראי דינה כקבועה¹⁴. עריכת חופות וה"ה גיטין שנוטלים עליהם שכר, אסורה משום גזל¹⁵. גם כשהשכר ניתן לרב המקומי, הדבר אסור¹⁶ אלא אם כן נטל רשות הרב המקומי או ממי שהוסמך לתת רשות לכך.
- ז. הקמת בית-דין באופן המתואר בשאלה יש בה אף משום "לא תתגודדו"¹⁷.

¹ בבלי ע"ז (יט ע"ב), סוטה (כב ע"א) אמר ר' אבהו.

² רד"ך (בית כב חדר ט-י).

³ שו"ת ריב"ש (ת' רעא).

⁴ דף ו ע"א, אמר רב יהודה, ועיין עוד "סדר הגט" (סעיף א) ברמ"א ופתחי תשובה (סי"א) ושו"ע אבן העזר (סי' קמא סעיף ל, ברמ"א).

⁵ רמ"א יורה דעה (סי' רמב סעיף יד) ועיין שם בעניין דיעבד.

⁶ שו"ת "חתם סופר" (חושן משפט סי' יט).

⁷ שו"ת ריב"ש (שם) בשם תשובת רשב"א.

⁸ סוף תשובת מהר"ם מרוטנבורג (דף קנט). החתומים על חרם זה הם ר"ת, רשב"ם, ראב"ן וק"נ רבנים.

⁹ שו"ת מהרשד"ם (יורה דעה סי' צ), והשוה לדבריו בחושן משפט (סי' א) "כנסת הגדולה", הגה"ט (סי' רמב) בשם רלני"ח, רד"ך (בית כב חדר יג).

¹⁰ "חתם סופר" (חושן משפט סי' כא).

¹¹ ברכות (סג ע"א) "אמר אבי וכו'", ע"פ פירוש ר"י בתוס' סוטה (כב ע"ב ד"ה ושוי).

¹² מדין אפרושי מאיסורא, ועיין "ישכיל עבדי" (ח"ב חושן משפט סי' א) בשם "ריח שדה".

¹³ סנהדרין (כט ע"ב) מר בר רב אשי.

¹⁴ רמ"א יורה דעה (סי' רמה סעיף כב).

¹⁵ שו"ת "נודע ביהודה" (מהד' תנינא אבן העזר תשובה פג).

¹⁶ יבמות (יד ע"א) וכרבא, רמב"ם (הל' עכו"ם פ"ב הל"ד) ו"לחם משנה" שם בשם הרד"ך.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת לכרכים ד-ט:

הרב זלמן נחמיה גולדברג

הרב נחום אליעזר רבינוביץ

הרב ישראל רוזן